

חנוכה

ימי שמחה והלל¹¹.

ולכאורה יש לומר שזה קשור עם הפלוגתא הנ"ל (באיזה יום הי' נצחון המלחמה), ובהקדם משנת במ"א¹², שהפלוגתא אי ימי חנוכה הם ימי שמחה, תלוי בטעם קביעת ימי חנוכה: להדעות שימי חנוכה הם רק ימי הלל והודאה נקבע היר"ט (בעיקר) על נס הנרות, דכיון שזהו (בעיקר) ענין רוחני, לכן גם חגיגת היר"ט היא על ידי הלל והודאה להשם (ענין רוחני): משא"כ לדעת הרמב"ם (עיקר) קביעת ימי חנוכה הוי מפני נצחון המלחמה, ולכן תקנו חכמים שיהיו גם ימי שמחה, שמחה גשמית וגופנית, כמו שנצחון המלחמה הי' הצלה גופנית, וזה

א. בענין זמנו של נצחון המלחמה בנס חנוכה מצינו ב' שיטות בראשונים: (א) דעת הרמב"ם שהי' בכ"ה בכסלו, וב' לשונו, וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחודש כסליו הי' נכנסו להיכל כו"י. (ב) דעת המאירי ש"תגבורת זה הי' בכסלו בכ"ד כו"י.

והנה ידוע שיש ב' דיעות בנוגע ל- גדרם של ימי חנוכה, אם קבעום רק להלל ולהודאה ולא למשתה ושמחה, או שקבעו אותם אף למשתה ושמחה, ובשלוש הרמב"ם¹³ "שמונת ימים האלו שתחלתן (ליל) חמשה ועשרים בכסליו

(1) ה' חנוכה פ"ג ה"ב. וראה גם כל בו ואבודרהם שבהערה 15.

(2) כן מפורש בפר"ח א"ח ר"ס עת"ר, שמדברי הרמב"ם מוכח בהדיא שנצחו ביום כה (ועיי"ש וב- ברכ"י שם ובכמה מפרשים) – השק"ט כזה שאנו מדליקים בליל כה ולא בליל כו).

(3) שבת כא, ב.

(4) וכו' במאמרי אדה"ז תקס"ג (ע' נז). שערי ארה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ג. סהמ"צ להצ"צ מצות נ"ח (עא, א). ועוד. וכן מוכח בקלרת צו טז, א. תו"א סוף פ' וישב.

(5) ב' הדיעות הובאו בהשלמה לשו"ע אדה"ז (לבעל דברי נחמ"י) סי' עת"ר ס"ג. וש"נ.

(6) מהר"ם מרוטנבורק ז"ל, הובא במדרכי ל- פסחים פ"ד (סתרה). טור א"ח סעתי"ר. שו"ע שם ס"ב.

(7) מרדכי הארוך הובא בד"מ א"ח שם. תוד"ה הלכה – תענית יח, ב (אחנכה ואפורים . . דיום משתה ושמחה כתיב). שו"ת הרשב"א ח"א סתרצ"ט (שמחה ועונג). ועוד. וראה לקמן הערה 11.

(8) שם ה"ג.

(9) כ"ה ברמב"ם הוצאת פרנקל. ולפינו ליתא ליל".

(10) כן מפרש ביש"ש לבי"ק פ"ז סל"ז (וראה גם בי"ח א"ח שם ד"ה ומ"ש משום) בדעת הרמב"ם . ר. אותן סעודות עושין בימי חנוכה נראה שהן סעודות מצוה ולא כדברי מהר"ם כו' אלא כדברי הרמב"ם שהן ימי שמחה והלל כו"י (ומדייק כן גם מגמ': וב- תלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה מד- אמרינו . . לשנה אחרת קבעו ועשאוים יו"ט כו). וראה גם נמוקי מהרא"י על הרמב"ם שם. ובכינון שלמה מפרש ברמב"ם ד, מצוה לאכול בו . . שקב- עוהו לשמחה, היינו למשתה כמו שאמרו ביו"ט אין שמחה אלא בבשר. ובכ"ח שם בסופו (מהר"ש מאוסטרייך) ד, ש' לנהוג שמחה ומשתה . . והוכיחו קצת מרבינו יואל . . ולא סגי בלא פח". וראה השלמה לשו"ע אדה"ז שם עה"ג.

(11) ולענין הלכה כתב ברמ"א שם "שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות". ומציין למהר"א מפראג ש- הוא (מהר"א מפראג) המקור שהביא בד"מ שם ד, קבעו משתה ושמחה. ובהשלמה לשו"ע אדה"ז שם: ולענין מעשה מנהג קדום הוא להרבות בסעודה בימים אלו וכן נוהגין במדינות אלו.

(12) לק"ש ח"י ע' 142 ואילך.

שנקבעו (גם) להלל והודאה שהוא ענין רוחני, י"ל שזהו ענין נוסף בשביל נס הנרות (ענין רוחני).

ועפ"ז יש לומר, ששני הענינים שכתב הרמב"ם — (א) שימי חנוכה הם ימי שמחה, (ב) (גם) נצחון המלחמה ה' בכ"ה — שייכים זל"ז, כי לדעתו קביעת היו"ט דחנוכה היא לזכר שני הענינים שאירעו באותו היום: משא"כ הדיעה שעיקר קביעת היו"ט דחנוכה (שתחלתו בליל כ"ה) היא מפני נס הנרות ולא בשביל ניצוח המלחמה — י"ל שהיא בהתאם להדיעה שנצחון המלחמה ה' ביום שלפניו (כ"ד בחודש), ובכ"ה בכסלו אירע (רק) נס הנרות.

ועפ"ז מדויק לשון המאירי, כש' מבאר תוכן חגיגת הלילה הראשון (שלא ה' בו לכאורה שום נס בהשמן), שכ' "מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך" — והיינו, שלא הסתפק בזה שמברכ' כיו "על הגאולה" (נצחון המלחמה) אלא מוסיף גם "על הודאת מציאת הפך" — כי מצד הגאולה עצמה היו קובעים את היו"ט ביום כ"ד (יום נצחון המלחמה), ולכן מוסיף שהטעם ליום ראשון דחנוכה הוא גם מצד מציאת הפך (הקשורה עם הדלקת המנורה דליל כ"ה).

ב. אמנם כד דייקת אין הדברים מוכרחים, שהרי בפורים מצינו במפורש שהיו"ט הוא בשביל נצחון המלחמה, "אשר ישלטו היהודים המה בשונאי" הם¹³, ומ"מ נקבע היו"ט (לא ביום ה' נצחון אלא) ביום המנוחה, "ונח בארבעה עשר . . בחמשה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה"¹⁴. וא"כ גם בחנוכה אפ"ל כן, דאף שנצחון המלחמה ה' ביום כ"ד בחודש, מ"מ נקבע היו"ט (על נצחון זה)

ביום שלאח"ז, כ"ה בכסלו, שהוא יום המנוחה (וכידוע גם הרמז בשם חנוכה¹⁵ — "חנו בכ"ה"¹⁶, היינו שכ"ה הוא יום המנוחה¹⁷).

וכן נקט אדמו"ר הזק"י ד"ר"ט דפסח הוא ביום שנעשה הנס, משא"כ בחנוכה ופורים שהן ביום המנוחה" (וכדלקמן סעיף ד)¹⁸.

ועפ"ז נמצא, שלדעת הרמב"ם, דס"ל שנצחון המלחמה ה' ביום כ"ה, וס"ל ש' קביעת היו"ט היא על שם נצחון המלחמה כנ"ל (ולדעת הפר"ח¹⁹, לשיטת ה' רמב"ם יום ראשון דחנוכה הוא רק ע"ש נצחון המלחמה) — הרי היו"ט דחנוכה הוא (לא ביום המנוחה שלאח"ז, כב' פורים, אלא) ביום הנצחון, כמו בפסח: משא"כ לדעת המאירי שנצחון המלחמה ה' בכ"ד, הרי קביעות היו"ט (שהיא גם על הגאולה) היא ביום המנוחה (כב' פורים).

ויש לומר שהפלוגתא אם חנוכה הוי ביום המנוחה או ביום הנצחון, תלוי' בהסברת השייכות דנצחון המלחמה לה' יו"ט דחנוכה.

(15) שבלי הלקט סקפ"ט. ר"ן לרי"ף שבת פ"ב.

כל בו סמ"ד. טאו"ח סעת"ר. אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה. לבוש שם. ובכ"מ.

(16) וכ"ה בתק"ז תי"ג (כט, א); חנו כ"ה.

(17) ולהעיר מלשון האבודרהם שם שכתב שם לפני"ז (ע"ד לשון הרמב"ם), "וגברו בני חשמונאי ונצחום יום כה בכסלו, ובכל בו, וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה יום בכסלו היי". ועד"ז בהשלמה לשריע אדה"ז שם (ס"ב) הביא ב' הלשונות (בתחלת הסעיף ובסופו). ואכ"מ.

(17*) וראה בארכה ס' השיחות תשמ"ט ח"א ע' 113 ואילך.

(18) לקו"ת (וראה גם תר"א) שבערה 4.

(19) או"ח סעת"ר. וראה גם בנין שלמה על ה'

רמב"ם כאן. ועוד.

גופא לא היו ע"י נס גלוי, אלא ע"י נס המלוכש בדרכי הטבע: משא"כ בחנוכה, שקביעת החג היא לא רק על התוצאה, ישועת והצלת ישראל, כ"א גם על אופן הנס, "ועל הנסים כו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים"²⁰.

ולכן בפורים נחשב נצחון המלחמה רק כעין הכשרה והקדמה להעיקר – ישועת ישראל, ולכן נקבע החג לא ביום שבו הי' נצחון המלחמה אלא ביום ה' מנוחה שבו מודגשת הצלת ישראל: משא"כ בחנוכה שגם הנצחון הוא מעצם הנס ושייך להיו"ט, הרי קביעת היו"ט היא באותו יום שהי' הנצחון.

ד. והנה הובא לעיל שרבינו הזקן נקט כשיטת המאירי²¹, ומבאר שחנוכה אינו כמו פסח, שחנוכה נקבע ביום המנוחה (והנצחון הי' ביום שלפניו), משא"כ בפסח שהיו"ט נקבע ביום שנעשה הנס [וכמו שמבאר שם הטעם ע"פ פנימיות הענינים]²², דכאשר הנצחון והיו"ט הם בשני ימים הי' מורה שנצחון האויב הוא ענין נפרד מהיו"ט עצמו (ורק הכנה אליו), משא"כ בפסח שהי' הנס על ידי שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה בכבודו ובעצמו, שלמעלה מחילוקי דרגות, לכן היו שני הדברים ביחד, בלי התחלקות בין נגוף למצרים ורפוא לישׂראל].

אבל י"ל, שתוכן ביאור אדמו"ר הזקן מתאים גם לשיטת הרמב"ם (שנצחון ה-

כלומר: לכו"ע היו"ט דחנוכה שייך הן לנצחון המלחמה והן לנס הנרות, אלא דפליגי אם הנס דנצחון המלחמה אינו אלא הקדמה והכשרה לנס הנרות, שהוא הגמר ושלימות, וזהו סיבת קביעת החג, או שנצחון המלחמה לא נחשב כהקדמה בלבד, אלא דומה בתוקפו לנס הנרות בשייכות לקביעת ימי חנוכה.

[ולכן להדיעה שנצחון המלחמה הוא רק הקדמה והכשרה, ויו"ט דחנוכה הוא על זה שטהרו את המקדש והדליקו נרות – נס הנרות, הרי ימי חנוכה אינם ימי שמחה, משא"כ לדעת הרמב"ם שנצחון המלחמה שווה בתוקפו בתור סיבת קביעת ימי חנוכה, יש בחנוכה שני ענינים, גם "ימי שמחה"].

ג. והביאור בזה:

ימים טובים שנקבעו לזכרון על נס שאירע לבני' בזמן מסויים, יש בהם ב' אופנים ופרטים: (א) היו"ט נקבע על הצלת וגאולת ישראל, ולא על אופן ה' הצלה והגאולה, (ב) קביעת היו"ט היא לא רק על עצם ההצלה וגאולת ישראל, אלא גם על אופן הגאולה, שהיתה באופן מיוחד.

ויש לומר, שלדעת הרמב"ם, זהו אחד החילוקים בין פורים וחנוכה, דאף שבישניהם היתה הצלת וגאולת ישראל מיד אויביהם ושונאיהם [ואדרבה, עיקר הצלת וגאולת ישראל בגלוי היתה בימי הפורים, שאז ניצלו מגזירת המן ש"ב, בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ונשים ביום אחד"²³], הרי בפורים עיקר קביעת היו"ט הוא על התוצאה, הצלת וגאולת ישראל, וטעם הדבר הוא, כי ההצלה ונצחון המלחמה

(20) נוסח ועל הנסים.

(21) ראה מנות הלוי למג"א ט, כ"כ (רט, א).

(22) לקרית שם טז, ב.

(בעיקר) לדיעה זו.

(22) מובן שאין מכאן הכרח שאדה"י מכריע (ל'הלכה) כדיעה זו שהי' בכ"ד, וכידוע בכ"מ בפני' מיות התורה, שמבארים ענין לדיעה אחת אף שאינו להלכה (דהרי אלו ואלו דברי אלקים חיים – עירובין יג, ב), ולדוגמא הביאור בלקו"ט (נצבים מה, סע"א. וכ"ה בכ"מ) בענין "שופר של יעל פשוט" אף שאינו להלכה (טושו"ע ודאדה"י ר"ס תקפו). אבל עכ"פ בנוגע לענינו – הביאור בהמאמר הוא

כנ"ל]: משא"כ הרמב"ם ס"ל, שגם נצחון המלחמה (וההצלה הגשמית) הוא ענין עיקרי בחנוכה (אף שגם הרמב"ם ס"ל שאחד הדברים העיקריים שבנצחון ד' חנוכה הוא הצלת הדת).

ולפי זה יוצא, שלדעת הרמב"ם – ג' חלוקות בדבר: בפורים קביעת ה'י"ט אינה ביום הנצחון אלא ביום המנוחה; בחנוכה קביעת ה'י"ט היא ביום שהיו בו ב' הדברים – נצחון המלחמה וגם הנס דפך השמן, שהם ב' דברים שונים שהיו בשני זמנים; ובפסח היו שני הדברים (נגוף למצרים ורפוא לישראל) בנושא אחד.

ולפי המבואר בכ"מ (בפנימיות התורה) שגדרו של יום טוב הוא, דהוי יום מיוחד שבו היתה (וישנה) התגלות והמה שכת קדושה (נוספת) בעולם, י"ל, ש' שלשת אופנים אלה מורים על ג' אופנים בגילוי קדושתו של הקב"ה בעולם:

בפורים היתה התגלות הקדושה בעי' קר בהצלת וישועת ישראל, ואיבוד המן ונצחון המלחמה הם כעין הקדמה להתגלות זו; בחנוכה גם בנצחון המלחמה ה' התגלות הקדושה, אבל דרגת הקדושה אינה בשווה להתגלות הקדושה שב' נס פך השמן; ובפסח היתה התגלות קדושה אלקית נעלית כ"כ שגילוי' ה' בב' הענינים בשווה, שגם ב', נגוף למצרים, מכת בכורות, היתה התגלות קדושה השווה לקדושה שמתגלית ע"י גאולת ישראל.

ה. והנה כל הדברים הללו ישנם גם בעבודת האדם, שסדר עבודתו הוא „סור מרע ועשה טוב“²⁷, ובעבודה זו דסור מרע (נצחון המלחמה) שבכא"א מישראל ישנם ג' אופנים:

מלחמה ה' בכ"ה, כי אינו דומה חנוכה לפסח, שבפסח היו שני הדברים – נגוף למצרים (מכת בכורות) ורפוא לישראל – בנושא אחד, כמ"ש אדמו"ר הזקן²⁸ (ומוסיף „ומ"ש בספרים שזה ה' קודם חצות וזה לאחר חצות אינו אלא הכל בזמן אחד“): משא"כ בחנוכה, אף שגם נצחון המלחמה הוי בכלל הנס ש' עליו נקבע ה'י"ט, מ"מ, עיקר הנס דחנוכה ה' נס השמן והנורות, שבוה ה' נס גלוי ממנו, ש' לאי ה' בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, ועוד זאת, שנס הנרות מורה על הצלת דת ישראל (היפך ביטול דתם וכו')²⁹ – וא"כ היו כאן ב' נסים שונים שארעו בשני זמנים שונים, נצחון המלחמה ונס פך השמן (שהוא שלימות הצלת וגאולת ישראל).

[ותוכן פלוגתת הרמב"ם והמאירי אי נצחון המלחמה בחנוכה ה' בכ"ד או בכ"ה י"ל: להמאירי, אף שביחס לפורים נחשב נצחון המלחמה דחנוכה בכלל הנס, מ"מ, עיקר הנצחון דחנוכה הוא נצחון הדת (ובפרט שנצחון המלחמה לא ה' נס גלוי כנס פך השמן, שהרי ה' לנצחון זה אחיזה בטבע), והנס דנצחון המלחמה נחשב רק כהכשרה להעיקר³⁰, ולכן ס"ל דגם בחנוכה ה'י"ט הוא (לא ביום נצחון המלחמה, כ"א) ביום המנוחה, כמו בפורים [ועפ"ז מובן מה שמדייק המאירי שבילילה הראשון „מברכין על הגאולה“³¹ ועל הודאת מציאת הפך

24 ראה רמב"ם שם ה"א. וראה ב"ח שם: מצוה

אחת יש בידו כ' הדלקת מנורה כו'.

25 ראה לקו"ש ח"י שם הערה 18. חכ"ה ע' 237

ואילך.

26 ולא נצחון המלחמה. ולהעיר ממהר"ץ חיות

לשבת שם (וראה גם העמק שאלה לשאלות

שאליות כו סוסקא וסק"ז). שר"ל שאין מברכין על

נס הנצחון כיון שאינו יוצא מדרך הטבע.

גם כשהאדם נקי מכל לכלוך, והענין ד"סור מרע" אצלו הוא באופן של כפי' וביטול, שעי"ז אינו בבחי' יש ומציאות בפ"ע, מ"מ ישנו עדיין הפרש אצלו בין העבודה דסור"מ והעבודה דע"ט, שבעשה טוב נרגש אצלו שמקיים רצון העליון שבזה ממשיך עליו קדושתו ית', ובסור"מ מרגיש שלילת המניעה, שכופה ומבטל א"ע כי אם לאו ה"ז סתירה להשראת השכינה:

אבל יש מדריגה עליונה יותר בעבור דה, שביטולו לרצון העליון הוא מוחלט עד כ"כ שאינו מרגיש את החילוק בין הדרכים שעל ידם מביא השראת ה' שכינה, אם זהו ע"י מניעת השלילה או ע"י המשכת הקדושה, להיותו בטל לרצון העליון ומקיימו בלי שום חשבונות (וע"ד מאמר ר' עקיבא³³ שישאל אמרו בשעת מ"ת על הן ועל לאו הן, שבין במ"ע בין במל"ת ה' נרגש אצלם ציווי (הכללי) של הקב"ה, ודוקא ע"י ביטול מוחלט זה שלמעלה מחשבון, המשכת הקדושה עי"ז היא בתכלית השלימות³⁴.

מישיחות ש"פ וישב, ערב חנוכה,
(תשכ"ו, תשמ"ו)

א) "סור מרע" שענינו ביעור הרע מקרבו שיהא כלי נקי וראוי להשראת השכינה, שבאופן זה הסור מרע אינו אלא הכשר והכנה לעיקר עבודתו שהוא קיום מצות ה' – עשה טוב, "ע"ד משל המלך שרוצה להיות לו דירה בבית חדש אזי מתחלה צריך לנקותה מכל טינוף ולכלוך"²⁸, כן בעבודת האדם שתחלה צריך, לבער הרע ובערת הרע מקרבך²⁹ שלא יהי' שום לכלוך וטינוף ח"ו³⁰ שה"ע סור"מ, ואח"כ אפשר להיות קיום מ"ע שהוא "עד"מ תיקון וסידור כלים נאים שעי"ז תהי' הדירה בתחתונים" ע"י המשכת קדושתו ית' בעולם³⁰.

ב) למעלה מזה הוא כאשר האדם אינו צריך לנקיון מטינוף ולכלוך, להיותו זהיר בקיום מצות ל"ת, ובמילא ה"ה כלי נקי – דמ"מ צריך להיות אצלו העבודה דסור מרע, שהו"ע של אתכפא וקבלת עול, שכופה א"ע ומבטל א"ע לקיים רצון הבורא. כי ע"י זה שהאדם הוא יש ומציאות בפ"ע, הרי בזה גופא הוא סותר כביכול להשראת השכינה, שאין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית"י ודוקא כאשר האדם כופה ומבטל א"ע, דהיינו תנועה דסור"מ, אפשר להיות בו השראת הקדושה³¹, וע"י אופן זה העבודת דה"סור מרע" אינה רק הכשרה והקדמה, אלא זהו חלק מהשראת קדושתו ית'.

ג) למעלה מזה הוא אופן ששניהם שווים:

(28) לקו"ת שם טז, סע"א ואילך. ועד"ז בלקו"ת שבערה³⁰.

(29) ל' הכתוב פ' ראה יג, ב. שופטים יז, ז. ועוד.

(30) לקו"ת בלק ע, ג.

(31) תניא פ"ז (י, ב).

(32) בכללות הו"ע היראה והקב"ע לא (רק)

בשביל קיום מצות ל"ת המבואר בתניא פ"ד, אלא גם בשביל עשה טוב – תוכן המבואר בתניא רפמ"א. וראה בארוכה לקרש ח"ז ע' 180 ואילך. וש"נ.

(33) מכילתא יתרו כ, א. ונת' בארוכה בלקו"ש ח"ז ע' 119 ואילך.

(34) והביאור בזה: נברא מצ"ע, הרי להיותו בגדר נברא הוא שלא בערך כלל לגבי הבורא, ולכן גם אם עבודתו של הנברא היא בתכלית העליון והשלמות, כולל רגש של כפי' וביטול ע"פ חשבון, הרי אינו בערך להבורא, ובמילא השראת הקדושה שעי"ז היא בהגבלה.

ורק כאשר הוא סר מרע ומקיים מצות בפשיטות שלמעלה מטעם ודעת, ולמעלה מכל חשבונות, גם למעלה מרגש הכפי' והביטול הבא מתוך חשבון (בשביל השראת השכינה), כ"א מתוך פשטות ותמימות לקיים רצון הבורא, דוקא אז נמשך רצון הבורא. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

חנוכה ב

אמירת „טמאים ביד טהורים ורשעים ב־ יד צדיקים“, שלא מודגשת בהם מעלתם בתור לומדי תורה – הרי גם בנוגע ל־ „זדים ביד עוסקי תורתך“ קשה לפרש כן, כי דוחק לומר ש(כל) אנשי הצבא של מתתיהו ובניו היו „רבנן“ ש„תורתם אומנתם“!

[ובפרט ע"פ מחז"ל ש„אילמלא דוד (שהי' עוסק בתורה) לא עשה יואב מל־ חמה“ („זכותו של דוד (שעסק בתורה) עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד“), שמזה מובן, שבעת המלחמה – על תל־ מידי חכמים („רבנן“) החוב להתחזק עוד יותר בלימוד התורה, כדי שזכותם תגן על אנשי הצבא הנלחמים, ואדרבה, דוקא בזה תלוי נצחון המלחמה].

ולכאורה צ"ל, שאין הפירוש ב„זדים ביד עוסקי תורתך“, שכל אנשי הצבא היו „רבנן“ ש„תורתם אומנתם“, אלא ש־ מנהיגי המנצחים במלחמה היו „עוסקי תורתך“.

ויותר נ"ל, ש„עוסקי תורתך“ כאן היינו (לא רק אלו ש„תורתם אומנתם“,

א. בתפלת „ועל הניסים“ שאומרים בימי חנוכה „מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך“¹. וכבר תמהו מפרשי התפלות, ששלשת הסוגים האחרונים („וטמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'“), לכאורה: אין זה מפעולת הנס, דטומאה וטהרה ורשעים וצדיקים וזדים ועוסקי תורה אינם מ־ עניני גבורה וחולשה לחשוב התגברות הטהורים על הטמאים לנס².

יש שתירצו: ע"פ מאמר חז"ל³, „מאן חולין רבנן“ („דאפילו בבריאותן הן תשושי כח מפני שהתורה מתשת כחם“), ונמצא ש„יש גם בענינים אלו גבורה וחולשה וגברו מכת הנס החלשים על הגבורים“ [ולפי' אין כאן אלא תוספת ביאור על לפני' „גבורים ביד חלשים“, שזה שבני' היו חלשים אינו מפני שכן הי' טבע גופם, אלא להיותם „עוסקי תורתך“, שהתורה מתשת כחו של אדם].

אמנם (נוסף לזה שלפי זה אין זה מדגיש גודל הנס, ולמאי נפק"מ מהי סיבת החולשה והגבורה, הרי גם בגוף הענין) לפי פשוטו קשה לפרש כן, כי ענין זה שייך רק לאלה שתורתם אומנתם עד ש„התורה מתשת כחם“, כנ"ל, וא"כ, מלבד זאת שעדיין אינו מבואר טעם

1) ראה הנוסחאות בזה בסידור אוצר התפלות. ועוד.

2) לי פירוש „דובר שלום“ בסידור הנ"ל.

3) דובר שלום שם.

4) נדרים מט, סע"א.

5) לי הר"ן.

6) סנהדרין כו, ב.

7) בפרמ"ג או"ח סתרפ"ב (משב"ז) סק"א (נעתק בעץ יוסף בסידור הנ"ל) „וטמאים ביד טהורים ע"פ מ"ש בזה"ק מפני מה עכ"ם גבורים כו' בודאי ע"פ נס הי'“ [וראה גם שיחת ש"פ מקץ תשכ"א – ע"פ ע"ח (שמ"ב ספ"ד – הובא בתניא פ"ו י, סע"ב). פכ"ד (ל, א). ועוד] „כל מעשה עוה"ו קשים ורעים והרשעים גוברים בו]“ – אבל לכאורה אין זה פשוטו (שהיי' פשוט שהיו גבורים מבני' (ובמשך כל הדורות) כו') אלא ע"פ פנימיות ה־ ענינים.

8) סנהדרין מט, א.

9) לי רש"י שם.